

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1982

BRNO 1984

objevuje pódšýpka a ve výrazné převaze jsou ovalené okraje, svědčí větší část kolekce o existenci hradu během 1. poloviny 15. století⁶.

Poznámky:

- 1 Německá literatura používá pro hrad s tímto umístěním termínu Falrandburg.
- 2 Dalším páleným stavebním materiálem je plochá střešní krytina /tašky/, hojně se v úlomcích nacházející na povrchu sutového kužele velké věže.
- 3 L. Hosák - R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku I., A - L, Praha 1970, 134.
- 4 L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, 160.
- 5 L. Hosák - R. Šrámek, op. cit., 134, 282; V. Nekuda - J. Unger, Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981, 132.
- 6 Archeologický materiál je uložen na AÚ ČSAV v Brně pod i.č. 04 574 - 1/82 až 54/82.

Oberflächenuntersuchung der Burg Bukovina /Katastralgebiet Hostim, Bez. Znojmo/. Die bis heute sichtbaren Reste der Burg befinden sich ungefähr 1 km nördlich von Jiřice und 3 km südlich von Hostim am linken Ufer der Nedveka. Eine gewisse Zerfahrenheit der einteiligen Disposition der Burg weist auf die Autorschaft eines nicht allzu tüchtigen provinziellen Baumeisters. Mit Rücksicht zu den schriftlichen Quellen wurde die Burg irgendwann in den Jahren 1325 - 1337 erbaut und wüstete im Zeitabschnitt von 1420 - 1470. Bei der Oberflächenuntersuchung im Jahre 1982 hat man überwiegend am südlichen Hang unter dem Palast Keramikfragmente und im Raume des zylinderförmigen Turmes Bruchstücke einer flachen Bedachung aus Ziegellehm gefunden. Auch wenn in dem Komplex Elemente vertreten sind, die noch für das 14. Jahrhundert charakteristisch sind, erscheint verhältnismässig häufig auf den Böden eine Unterstreung und es überwiegen abgerundete Ränder markant, zeugt der grössere Teil der Kollektion für die Existenz der Burg im Verlaufe der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM LAMBERKA A SEDLECKÉHO HRADU, k.ú. BŘEZ- NÍK A SEDLEC

/okr. Třebíč/

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno, Miroslav Plaček, Strážnice

/Obr. 18, 19/

Pozůstatky hradu Lamberka a Sedleckého hradu se nacházejí na ostrožnách, vymezených sousedními meandry řeky Oslavy asi 2 km západně od Březníka, okr. Třebíč. Vzhledem k vzdušné vzdálenosti pouhých 220 m a souvislostem vzniku obou fortifikací lze hovořit o tzv. hradní dvojici. Tyto dvojice, známe hlavně ze zahraničí, se u nás vyskytují právě na Třebíčsku, a to na styku klášterní domény trebičských benediktinů s državami světských feudálů. V. Voldán uvádí ještě Kozlov - Holoubek a Kufštejn - Čalovice na řece Jihlavě¹. V roce 1982 bylo provedeno zaměření obou lokalit, podrobný povrchový průzkum dochovaných stavebních reliktu i povrchový sběr archeologického materiálu.

Ruina Lamberka je situována na úzkém, dlouhém a poměrně nízkém skalnatém ostrohu přibližně 20 m nad hladinou Oslavy. Na východě spadá skála přímo do řeky, čehož bylo zřejmě využito k zásobování vodou. Přístupová cesta vedla po úbočí prudce se svažující šíje od Březníka /obr. 18/, kde Jaroslav z Knínice zapsal roku 1360 své manželce Margaretě 500 hř.² Prodejem Knínice roku 1364 získal hotové peníze, které mu posloužily k rozšíření panství o díl Kuroslap a k výstavbě nového rodového sídla³. Roku 1376 se již píše Jaroslava de Langenberc alias de Knyehnycz⁴, výstavbu hradu lze tedy předpokládat v letech 1365-1371⁵.

Významnou roli hrál Lamberk v bouřlivém období přelomu 14. a 15. století, kdy byl základnou vojenských rot Jana Sokola a Mikuláše Sokola z Lamberka⁶. V letech 1436 - 1459 patřil Janu Komorovskému⁷ a ve sporu s Matějem z Náchoda roku 1459 se připomíná jako pustý⁸. Zpusťl pravděpodobně za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století jako blízký Holoubek⁹ a Levnov¹⁰.

Prostor hradu odděloval od šíje 8 m široký a 7 m hluboký ve skále vytesaný příkop, jímž procházela cesta. Na konci zatočila vlevo a po úzké římsce mezi skaliskem předhradí a srázem k řece vstoupila do hradního areálu. Svědčí o tom zbytky zdiva na obou stranách vstupu. Mělké sedlo odděluje skalisko nad příkopem od vyvýšeniny, zužující průchod po hřebeni. Jedná se o reliktní objekt /snad věžovitý/ a druhé brány, k jejímuž nároží se připojovala parkánová zeď předhradí.

Za dalším sedlem je výrazný 15 m široký a 45 m dlouhý pahorek, ukryvající kompaktní jádro hradu. Na okrají plošiny nad Oslavou jsou zachovány zdi, sledující terén, na severu pozůstatky úzkého parkánu. Za uměle prohloubenou rozsedinou je zaoblené nároží hradby, silné 2,4 m, chránící hrad na severu a opatřené pravděpodobně brankou, umožňující přístup k vodě. Po západní hradbě, uzavírající protáhlé nádvoří, zůstal jen terénní stupeň. Severním směrem klesající skalnatý hřeben je přerušen ještě dvěma příkopovitými přírůvky, ale jednotlivé části jsou již bez stop fortifikační činnosti /obr. 18/. Zdivo hradu je poměrně kvalitní, rovnoměrně vrstvené z třídného lomového kamene na kvalitní vápennou maltu. Architektonické články se nedochovaly.

Archeologické nálezy, získané při povrchovém průzkumu, pocházejí převážně z jádra hradu. Soubor je tvořen pouze keramikou a není příliš početný. Po vyskartování 25 atypických výdutí převážně černošedé barvy povrchu i lomu, které byly vyrobeny z hmoty ostřené středně zrnitým pískem a obsahující slídu, nám zůstaly k dispozici pouze další dva zlomky výdutí, v jednom případě s částí hrdla /i.č. 1/82/, zdobené horizontálními žlábkami a žlábkovanou vlnicí /2/82/, výduť s místem nasazení ucha /3/82/ a část plochy podsypaného dna /4/82/. Tyto fragmenty jsou černošedé a hnědé barvy povrchu i lomu, tvrdě vypáleny a vyrobeny z hmoty, ostřené středně zrnitým a v jednom případě /1/82/ i jemnějším pískem s příměsí slídy. Všechny nálezy lze rámcově zařadit do 2. poloviny 14. až 1. třetiny, respektive poloviny 15. století, což odpovídá době existence hradu, jak nám ji dokládají prameny písemné. Pro podrobnější analýzu a datování je soubor příliš malý¹¹.

Sedlecký hrad byl vystavěn 2,5 km východně od Sedlce, od něhož po úzké šíji vedla také příjezdová cesta. Hradní ostroh se v místě říčního zákrutu rozšiřuje a jeho svahy s výjimkou severního nejsou příliš strmé. Proto je hrad i na straně opačné přístupu chráněn hlubokým příkopem a obloukovitým valem. Hradní dispozice je jednoduchá a odpovídá rozsahem významu budovatele - klášterního mana, pocházejícího z drobné místní šlechty. Cesta, vedoucí po úbočí o něco výše než dnešní, překročila 20 m široký a 7 - 8 m hluboký příkop pod nárožím vnějšího opevnění hradu. Patřil k němu parkán v čele hradu a na jižní a východní straně, někde rozšířený na 10 - 11 m a částečně plnící funkci předhradí /obr. 19/.

Jádro hradu má tvar mírně deformovaného obdélníka 36 x 21 m. Na západě jsou zbytky dvouprostorové budovy o vnitřních rozměrech 18 x 8,5 m, jejíž jedna zeď má dosud otvory pro mohutné stropní trámy s kamennými překlady. Na východě jsou stopy další budovy snad trojprostorové, mezi oběma objekty je nevelké vnitřní nádvoří, přístupné pravděpodobně z jihu. Typologicky tak hradní jádro navazuje na jihočeské stavby doby karlovenské, zejména Mcnštejn a Helfenburk u Bavorova¹². Úroveň provedení je však nízká. Stavba není pravidelně vyměřena, zdivo je sice dobře licované, ale nepravidelné, jen výjimečně s tendencí řádkování, architektonické články a armování nároží chybí /obr. 19/. Recentního původu zřejmě jsou dvě zidky z původního materiálu kladeného na sucho, resp. na hlínu.

Na rozdíl od Lamberka, poměrně dobře z historie známého, se se Sedleckým hradem v písemných pramenech prakticky neseťkáváme. Jedinými známými doklady jsou zmínky v dnes ztraceném urbáři náměšťského panství, údajně založeném roku 1545, kde se mimo jiné uvádí "louka nad Novým hradem" a "lesové proti Novým hradům a Lamberku"¹³. Pro hrádky klášterních manů třebečských je to charakteristické, neboť o Kozlovu a Kokštejně /Kufštejnu/ se dovídáme také až v roce 1556, kdy již byly pusté¹⁴.

Nový hrad, již podle názvu, vznikl zřejmě později než jeho bláženec na druhé straně řeky a to jako opěrný bod proti šlechtické rozpínavosti. Také použitý hradní typ svědčí o výstavbě v pokročilé 2. polovině 14. století, neboť nejstarší stavby této dispozice datuje D. Menclová do let 1350 - 1364¹⁵. Musíme předpokládat, že se tak stalo někdy v letech 1375 - 1390. Zánik hradu není možno přesně datovat, ale jistě nepřetržitě již zmíněné velké hradoborectví po roce 1440. Dřívější zpusnutí však také není vyloučeno a pro relativně krátkou dobu existence by byl vědeckým objektem pro rozsáhlejší výzkum.

Při povrchovém průzkumu v roce 1982 zde byl získán na vnějších svazích horního hradu, hlavně v severovýchodní části, soubor středověké keramiky, z něhož bylo vyskartováno 26 atypických výdutí převážně různých odstínů černé a černošedé barvy povrchu i lomu, vyrobených z hmoty obsahující jako ostřivo středně zrnitý písek a dále i slídu. Z dalších fragmentů jmenujme ovalený okraj větší zásobnicovité nádoby o původním Φ 28 cm /i.č. 1/82/, dva střešovitě hraněné okraje o původním Φ 20 a 22 cm /2 - 3/82/, typologicky neurčitelný zlomek dalšího okraje /4/82/, výduť, zdobenou žlábkováním /5/82/, zlomek dna o původním Φ 8 cm /6/82/ a dva zlomky ploch podsypaných den /7 - 8/82/. Polovina fragmentů vykazuje velice tvrdě kvalitní redukční vypálení /i.č. 2 - 3/82, 6 - 7/82/, jejich povrch i lom je různých odstínů černé, černohnědé a šedé barvy. Materiál obsahuje jako ostřivo středně zrnitý písek a slídu. V případě okraje zásobnicovité nádoby /i.č. 1/82/ a patrně i jednoho střešovitě hraněného okraje /2/82/ je ve hmotě zastoupena i tuha. Dna nádob s podsýpkou svědčí o přežívání výroby na pomaleji rotujícím kruhu a snad i obtáčení při výrobě některých nádob. Datování souboru není v rozporu s úvahami o době existence Sedleckého hradu, podrobnější analýzu však malá četnost souboru nedovoluje. Rámcově jej můžeme zařadit do 2. poloviny 14. až 1. poloviny 15. století¹⁶.

Poznámky:

- 1 V. Voldán, Zamyšlení nad lokalizací Levnova - Ketkovického hradu /Z úkolů a potřeb na poli moravské historické vlastivědy/, VVM XXXIII, 1971, 15.
- 2 ZDB III, 43 č. 577.
- 3 F. Dvorský, Vlastivěda moravská, Náměšťský okres, Brno 1908, 111.
- 4 ZDB VI, 113 č. 223.

- 5 F. Dvorský, op. cit., 112 - 113 předpokládá výstavbu hradu po roce 1370 Jaroslavem z Knínic, což byl starší predikát rodu, podle J. Pilnáčka, Staromoravští rodové, Brno 1972, 418 se roku 1371 Jaroslav z Knínic poprvé píše po Lamberku.
- 6 F. Hoffmann, Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě, připraveno do tisku.
- 7 L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, 143 - 144.
- 8 PB IV, 30 č. 184/"k zbořenému hradu Lamberku"/; další zprávy o pustém Lamberku jsou k rokům 1549, 1555 a 1560; srov. ZDB II /vyd. 1950/, 337 č. 212, 371 č. 14, 391 č. 29, 392 č. 32.
- 9 P. Kouřil, Archeologický průzkum hradu Holoubek na Hrotovicku, VVM XXVIII, 1976, 217.
- 10 V. Voldán, op. cit., 18.
- 11 Archeologický materiál je uložen na AÚ ČSAV v Brně pod i.č. 01444 - 1/82 až 4/82.
- 12 D. Menclová, České hrady, díl druhý, Praha 1972, 75 - 85.
- 13 V. Voldán, op. cit., 14 - 15.
- 14 L. Hosák, op. cit., 147.
- 15 D. Menclová, op. cit., 79 - 80.
- 16 Archeologický materiál je uložen na AÚ ČSAV v Brně pod i.č. 14 680 - 1/82 až 8/82.

Oberflächenuntersuchung von Lamberk und Sedlecký hrad, Katastralgebiet Březník und Sedlec /Bez. Třebíč/. Die Ruinen der Burgen Lamberk und Sedlecký hrad befinden sich auf Sporenlagern begrenzt von den Nachbarmäandern des Flusses Oslava ungefähr 2 km westlich von Březník. Mit Rücksicht zur Luftlinienentfernung von nur 220 m und zu den Zusammenhängen der Entstehung beider Fortifikationen kann von einem sog. Burgpaar gesprochen werden. Diese Paare, hauptsächlich aus dem Ausland bekannt, kommen bei uns gerade im Raume um Třebíč vor, und zwar auf der Kontaktzone der Klosterdomäne der Třebíčter Benediktiner mit den Besitzümem weltlicher Feudale. Im Jahre 1982 hat man eine Vermessung von beiden Lokalitäten, eine eingehende Oberflächenuntersuchung der erhaltenen Baurelikte sowie Lesefunde des archäologischen Materiales vorgenommen. Die Errichtung von Lamberk kann nach schriftlichen Quellen in den Jahren 1365 - 1371 vorausgesetzt werden. Während der feudalen Zwistigkeiten in den vierziger Jahren des 15. Jahrhunderts wüstete die Burg vermutlich. Das gefundene archäologische Material kann rahmenhaft in die 2. Hälfte des 14. bis 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts eingereiht werden. Die Burg Sedlec wurde 2,5 km östlich von Sedlec erbaut. Die Burgdisposition ist einteilig und entspricht mit ihrem Ausmass der Bedeutung des Erbauers - eines Klosterlehenmannes, der aus dem lokalen Kleinadel stammte. Der Burgkern knüpft typologisch an südböhmische Bauten aus der Zeit Karl IV., das Niveau der Durchführung ist jedoch niedrig. In schriftlichen Quellen wird sie nur einmal bereits lange nach der Wüstung /um die Mitte des 16. Jahrhunderts/ angeführt und zwar als Nevy hrad /Neue Burg/. Sie entstand vermutlich als ein Stützpunkt gegen die Expansion des Adelstandes irgendwann in den Jahren 1275 - 1390 und überdauerte nicht die feudalen Zwistigkeiten der vierziger Jahre des 15. Jahrhunderts. Der gewonnene keramische Komplex kann rahmenhaft in die 2. Hälfte des 14. bis 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts eingereiht werden.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM HRADU V DOLNÍCH LOUČKÁCH

/okr. Žďár nad Sázavou/

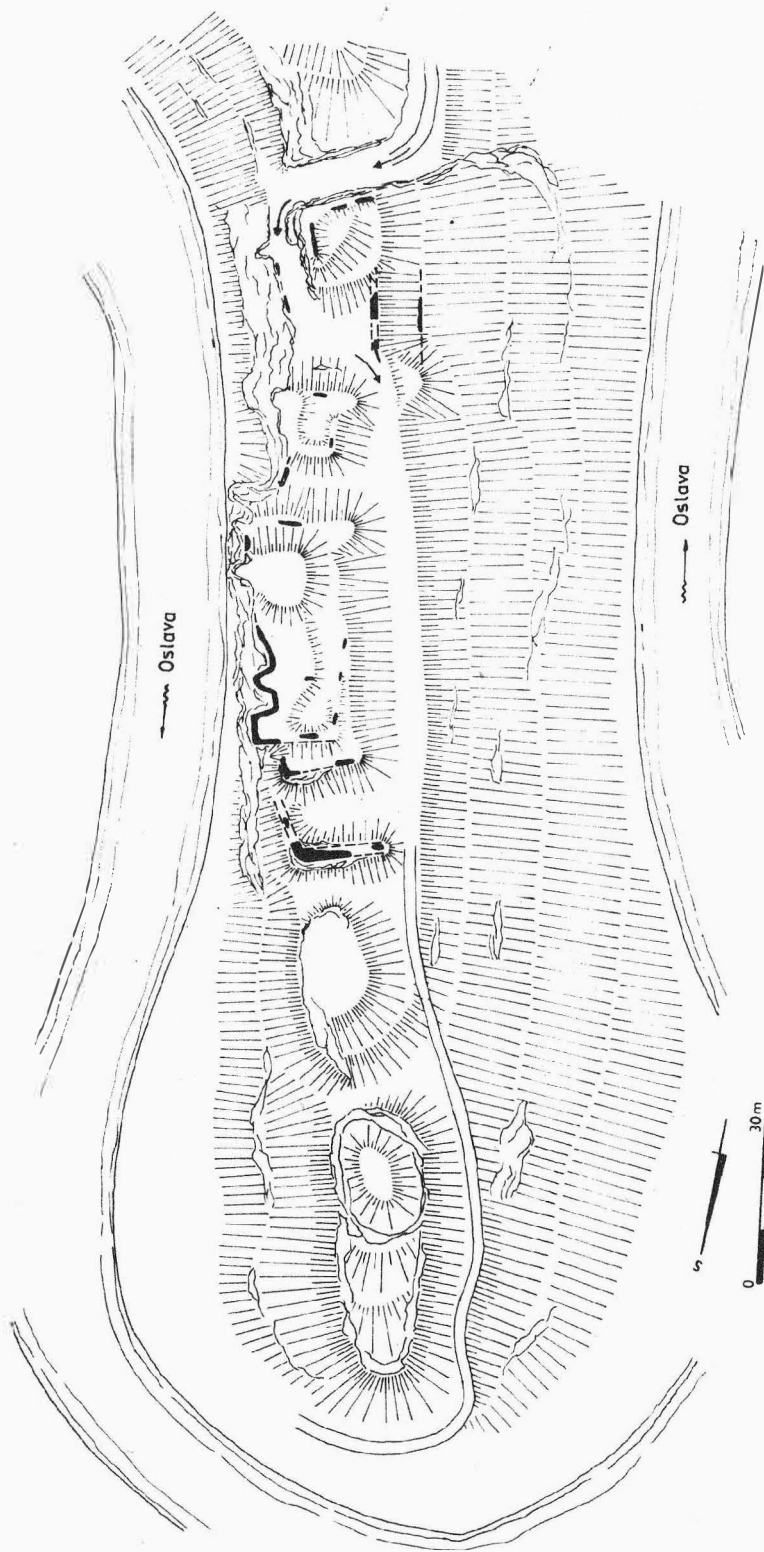
Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno, Miroslav Plaček, Strážnice

/Obr. 20/

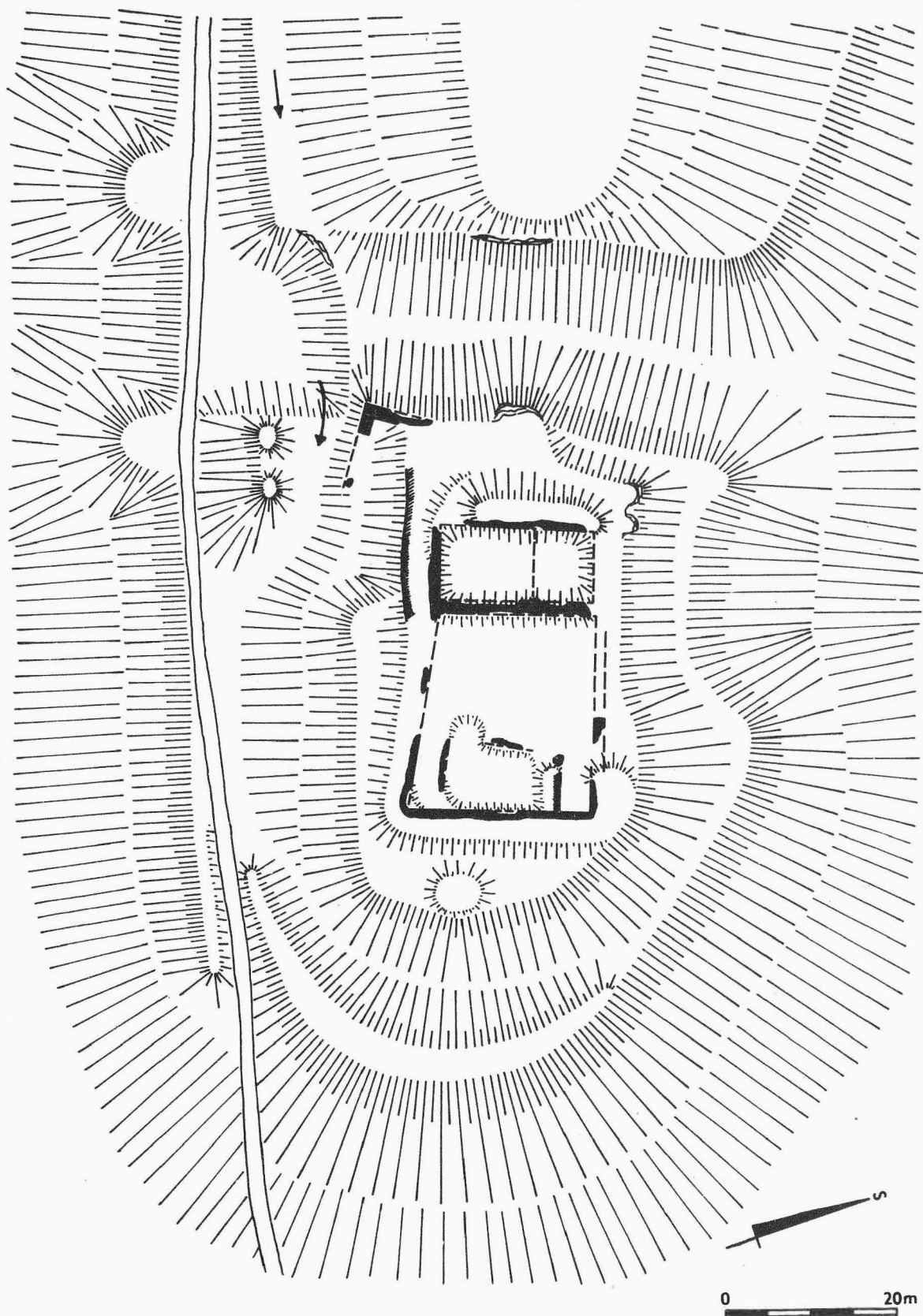
Zřícenina hradu, nazývaného někdy též Střemchov se nachází na konci táhlého hřbetu, obtékajícího říčkou Loučkou nad obcí Dolní Loučky. Převýšení nad soutokem Loučky a Libochovky činí asi 85 m. Hrad byl rozvržen do dvou částí, oddělených navzájem a od hřbetu širými příkopy. Na severní straně s méně příkrými svahy byl ještě uměle zvýšený terénní stupeň, upravený pro obranu, a směrem na východ přecházející v příkop a val s pozůstatkem zdi. Na jeho konci vstupovala od severovýchodu do prvního příkopu přístupová komunikace, obehla ze dvou stran předhradí a vedla do brány, po níž zůstalo jen nároží. Cesta dále prošla soutokem do nádvoří obdélného předhradí se sporými zbytky hospodářských budov na severu a jihu.

Další příkop, který odděloval předhradí od zadního hradu, byl zahrazen příčnými zdmi a obezděn i na straně předhradí. Cesta jej překonala na severní straně dřevěným mostem, vedoucím do brány v mohutné, obloukovitě rozepjaté čelní hradbě. Zachoval se z ní pouze val s vystupujícím zdímem a nepatrný zbytek vstupního objektu. K čelní hradbě byly přistavěny dvě asi dvouprostorové budovy hospodářského charakteru. Na severu, kde měla ohradní zeď tloušťku téměř dva metry, byl ještě parkán s relikty snad studniční věžky.

Jádrem hradu bylo v jihozápadní části a v jeho čele stála na nároží veškerá válcová věž o průměru 9 m, s vnitřním prostorem o průměru 2,2 m na úrovni přízemí. Nad terénem dnes sotva vystupuje vnitřní část

Obr. 18
 Lamberk / obec Březník, okr. Třebíč/. Púdorysná dispozice dochovaných pozůstatků hradu. - Grundrißdispo -
 sition der erhaltenen Burgreste.

Obr. 19

Sedlecký /Nový/ hrad /obec Sedlec, okr. Třebíč/. Púdorysná dispozice dochovaných pozůstatků hradu. - Grundrißdisposition der erhaltenen Burgreste.

PŘEHLED VÝZKUMU 1982

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: akademik Josef Poulík
Redaktoři: Dr. A. Medunová, Dr. J. Meduna, Dr. J. Říhovský
Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby: A. Krechlerová /pokud není na tabulce uveden jiný autor/
Na titulním listě: hmoždíř jevišovické kultury ze Svitávky /okr. Blansko/
Tisk: Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov,
provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis: 400 kusů - neprodejné